

Akad. Emakeele Seltsi
Aastaraamat

II

1921

Tartus, 1922

19.17.57

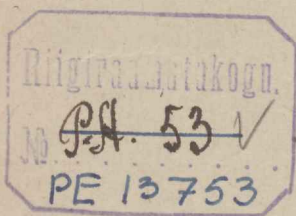
1600
IX

PE ^A 446 2

Akad. Emakeele Seltsi Aastaraamat

II

1921

Sf 6919

Tartus, 1922

19/IX 292/30

1501
3

Eesti Kirjastuse-Ühisus „Postimehe“ trükk, Tartus.

00 21

Sisu.

I. Ülevaade II tegevusaastast 1921.	5
II. Koosolekute protokollid.	9
Protokoll nr. 8, 6. II.	9
Protokoll nr. 9, 20. II.	10
Protokoll nr. 10, 6. III.	13
Protokoll nr. 11, 24. IV.	15
Protokoll nr. 12, 9. X.	19
Protokoll nr. 13, 23. X.	22
Protokoll nr. 14, 6. XI.	24
Protokoll nr. 15, 20. XI.	25
III. Kodukord. — II. Juhatuse kord.	28
IV. Kassaaruanne 1921.	30
V. 1922. a. eelarve	31
VI. Liikmete nimestik 1921	32
VII. Annetajate nimestik	34
VIII. Ettekannete loetelu	36

I.

Ülevaade II tegevusaastast 1921.

Seltsi sekretär *O. Loorits.*

Kui Emakeele Seltsi tegevus esimesel eluaastal koondus pääasjalikult koosolekuile, kuna muil tegevusaladel tuli leppida ainult vähenõudlikumate algatustega, siis iseloomustab Seltsi teist tegevusaastat juba nende algatuste laialikule teostamisele asumine. Selle võimaldab kõigepäält hästiõnnestanud üle kahemiljonine korjandus lihavõtteil Tallinnas. Saadud summad kasutatakse küll kirjastuseks, küll stipendiumiteks, küll tarviliku inventari muretsemiseks. Üldkoosolekult ja ettekandeilt kandub Seltsi tegevuse päääraskus juhatusele. Üldkoosoleku ja juhatuse suhted fikseeritakse „Juhatuses kodukorras“, mis 6. XI. üldkoosolekul vastu võetakse. — Sellega jaguneks siis iseenesest ka ülevaade aasta tegevuses õieti kahte ossa: 1) ülevaade Seltsi koosolekuist ja 2) aruanne juhatuse tegevusest.

I. Seltsi koosolekud.

Neid on peetud aruande aasta jooksul kokku 8, kevadsemestril 4 ja sügissemestril 4. Tähtsamaks osaks koosolekuil on olnud ettekanded, peetud kokku 20, kevadsem. 11 ja sügissem. 9. Ettekannetega esinenuid on 15, nende hulgas ainult 4 üliõpilast. (Ettekannete loetelu vt. p. VIII.)

Pääle selle on puudutatud koosolekuil ka õigekeelsuse küsimusi, nagu eelmiselgi aastal: 20. II. on Dr. Kallas'e kirja-

likul ettepanekul tunnistatud soovitavaks tarvitada kuller (pro kurjeer, kurel), rajariigid (pro piiri- ääre- veere-) ja págas (pro bagaaž, pagimus, kamps, kamp). 24. IV. on käsitatud -sepp lõpuliste liitsõnade transskribeerimist ja soovitatud kirjutada „müürissep“ jne.. Võõristaval kombel ei ole sügissemestril juhatusel saadetud ühtegi õigekeelsuse küsimust harutamiseks.

II. Juhatusel tegevus.

Juhatus on pidanud 14 koosolekut, kevadsem. 7 ja sügissem. 7. Küsimusi harutatud on kevadsem. 53, sügissem. 36 — kokku 89 punkti. Kõik juhatusel otsused on üldkoosoleku poolt häaks kiidetud ja sanktsioneeritud. Tähtsamaks juhatusel alaks on olnud kirjastuslik tegevus. — Aprilli lõpul ilmub esimene Seltsi trükitee: prof. Kettuse poolt kokkuseatud brošüürike „Ni me de valik ja soetamine“, (äratrükk albumist „Eestlasele Eesti nimi.“) Selle järele ilmuvad esimehe ja sekretäri toimetusel Seltsi „Aastaraamat“ I ja „Liivi lugemik“. Suvel ilmub album „Eestlasele Eesti nimi!“ ja lisaks sellele „15.000 uut sugunime“. Ja lõpuks kirjastatakse M. Nurmik'u toimetatud koguke soome muinasjutte „Valkea käärme“. Edasi on mag. Joh. Aavik Seltsile loovutanud oma poolleioleva käsikirja „Soome-eesti sõnastik“, mille lõpuliiku kokkuseadmise Selts on usaldanud üliõp. Jul. Mälson'ile. Samuti on üliõp. Mälson aitanud redigeerida „E. k. õigekirjutuse-sõnaraamatu“ II trüki teksti, mille trükist ilmumine aga ei olene kahjuks Ema-keele, vaid E. Kirjanduse Seltsist. Ühenduses kirjastamisega on Seltsile soetatud väikene käsitrükikoda, nimelt kirjutusmasin ja „Roneo“ rotaator, mille abil on trükitud „Aastaraamat“ „I Liivi lugemik“ ja „15.000 uut sugunime“. Masinate tarvitamine on vaba ka Seltsi liikmeile teaduslikuks tööks. Niisama on liikmete tarvitamiseks muretsetud Seltsi raamatukokku rida tarvilikke ülikooli kursusraamatuid ja muid teaduslikke töid. Ka on prof. Kettuse poolt põhi pandud Seltsi fonogrammide kogule 20 liivikeelseid tekste sisaldava fonogrammi Seltsile jätmisega, ja Seltsi arhiivi on otsustatud koondada kõik Seltsi stipendiaatide käsikirjalised materjalid. Loodetavasti saavad nii raamatukogu,

kui ka fonogrammide kolleksioon ja arhiiv tulevikus jõudsalt suurenema, kui Selts muretseb omale fonografid ja hakkab suuremal arvul väljasaatma stipendiaate, nagu see ongi seatud eeloleva aasta üheks tähtsamaks tegevusharuks, mille läbiviimiseks on palutud ja saadudki Riigikogult toetust. Siia maani on arhiivis keelelisi materjale ainuüksi Seltsi esimeselt stipendiaadilt Voollaine'lt, kes Seltsi ülesandel on töötanud suvel Marienburi ja Lutsi eestlaste keelepiirkonnas ja jõuluvaheajal Hargla kihelkonnas. Aasta lõpul on määratud pisitilluke toetussummake ka üliõp. Tiitsman'ile, kes on asunud palju hääd tahtmist ja kannatust nõudvale tööle, nimelt Georg Mülleri jutluste sõnastiku kokkuseadmisele; selle juures on tingimiseks tehtud, et sõnastiku käsikiri Emakeele Seltsile jääks. Poolteed stipendiumiks, enam aga honorariks tehtud tööde eest on määratud summasid lõpuks ka veel üliõp-tele Anni, Mälson, Oras ja Loorits. Seltsi esimees, kes osa võtnud kõigi trükiteoste toimetamisest, on keeldunud igasugu honorarist.

Muus juhatuse tegevuses oleks eriti nimetatav perekonnanimede muutmise küsimus, mida juhatuse aasta jooksul ikka silmas on pidanud. Nimede muutmise agiteerimiseks on ellu kutsutud iseseisev komitee, mille eesotsas seisab õp. Bundberg, on korraldatud suurem kõnekoosolek, on avatud oma vahetalituse büroo, on trükitud rida asjasse puutuvaid raamatuid. Kui kõige selle päale vaatamata ei ole see liikumine kannud, vähemalt haritlaste hulgas, esialgu rõõmustavaid tagajärgi, siis osutab see meie tõu vaimlikku passiviteeti ja näitab, et meie rahvuskultuuriliselt veel kaugeltki küpsed ei ole. Aga et Emakeele Selts tunneb end kutsutud olevat omapoolt igati kaasa töötama eesti rahvustunde süvendamiseks, mis loob Seltsi erilisele tööle sündsaid eeltingimusi, siis mäletab ta alati häämeelega algatust, mille ta teinud selle tähtsa kultuurküsimuse elevile tõstmiseks.

Niisama on põhjendatud see seisukoht, ühenduses teiselt poolt teaduslike motiividega, et Emakeele Selts on tarvitanud võrdlemisi nii suured summad ka meie liivi vennasrahva rahvuslikuks säilitamiseks. Esimese liivi lugemiku avaldamise kõrval on võimalikuks tehtud ka kahe liivi noormehe rahvakooliõpetajaks ettevalmistamine Tartu seminaris. Ometi tuleb tõsiselt kahjatseda,

et teine neist liivi õpilastest koolitõis nii edasijõudmatu oli, et paremaks peeti tema koolitamisest loobuda. Ei saa ka siinkohal tänumeel el nimetamata jätta seda haruldast eeskuj u, mille on annud hra Müllersdorf Tallinnast, kes on läkitanud Seltsile mitmedkümned raamatud liivlastele edasitoimetamiseks.

Samas sihis, nagu liivlaste hääks, tahab Em. Selts töötada ka meie teise ja veelgi ligema, kuid ajalooliselt peaaegu niisama võõrutatu vennashõimu rahvuslikuks virgutamiseks. Nimelt on tõsiselt päevakorda tõstetud setudele omakeelse lugemiku soetamise küsimus, mille kokkuseadmiseks juba tegelikult töölegi on asunud. Kuid selle kavatsuse läbiviimine kandub juba eelolevasse aastasse.

See olekski pääasjalikult kõik, mis Emakeele Selts suutnud aruande aasta jooksul korda saata või vähemalt algatadagi. Kuidas sedagi vähest ja võrdlemisi nii tähtsusetut tegevust on hinnatud ja kuidas usaldatakse loota Seltsilt tulevikus palju suuremaid teeneid, peegeldab õige selgelt see asjaolu, et Soomes nii tähtsad ja kogu keeleteadusilmas tunnustatud asutused — Soome Kirjanduse Selts ja Soome-Ugri Selts — on otsustanud astuda väljaannete vahetusse Emakeele Seltsiga, millist otsust on põhjus hinnata õieti kõrgelt, sest selles tahaks näha Emakeele Seltsi nõndaütelda de jure tunnistamist Soome-Ugri teadusilmas.

II.

Koosolekute protokollid.

Protokoll № 8

I aastakoosolekust

6. II., aud. nr. 2, k. 4 p. 1.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits. Koosoleku päevakord ja eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse.

§ 2. Prof. Kettunen rõhutab aastakoosoleku avamisel Seltsi ligemaid ülesandeid, mille teostamisele tuleks asuda: võõrakeelsete perekonnanimede muutmine, murdesõnastiku tööd ja Wiedemanni uus väljaanne, keeleline ajakiri j. n. e.

§ 3. Piduettekande peab lektor Veski teemal „Eesti kirjakeele tendents“, kus lühiduse, otstarbekohasuse, lihtsuse, täpikäigsuse ja omapärasuse nõuete valgustusel esitab rea siiaamaani lõpulikult veel lahendamata keelelisi küsimusi, rõhutab võistlevaist vormidest ühe, ülesseatud nõudeile vastavama, juurde jäämise tarvet, et kaoks segadus ja järjekindlusetus, ja määrab omalt poolt soovitamamad kujud kindlaks.

Pikemaid läbirääkimisi piduettekande puhul päevakorda ei võeta, ainult üliõp. Mora soovib lahendust nõudvaid keelelisi küsimusi enam ajakirjanduses puudutada, teiselt poolt enam reguleerida ja ühtlustada ka uute sõnade [loomise tööd, mis aja nõudeil kasvanud õieti suureks, kahjuks aga kantseleilikuks.

§ 4. Sekretär Loo rits annab ülevaate Seltsi I tegevusaastast (vt. Aastaraamat I — 1920).

§ 5. Laekahoidja prl. Tamm teatab, et 1920. a. jooksul Seltsil ei ole olnud mingisuguseid väljaminekuid, kuna sissekasseeeritud on: liikmemaksu 16 liikmelt 580 Emk., annetusi 45.000 Emk., kokku 45.580 Emk.

§ 6. Otsustatakse ühelhäälel kinnitada [koosolekul 5. XI. 1920 vastuvõetud (Protokoll nr. 7, § 9) põhikirja teise punkti täiendav lisandus:

Suuremad annetajad tunnistab Selts toetajaiks liikmeiks, kusjuures summa alammäära normeerib aastakoosolek.

Juhataja ettepanekul määratakse toetaja liikme aastamaksu alammääraks esialgu 5.000 Emk.

§ 7. Juhataja teatab, et Seltsi juhatus oma volitused maha paneb. — Hääletamisel valitakse Emakeele Seltsi juhatusse 1921 aastaks: esimeheks — prof. Kettunen (23 häält), abiesimeheks — A. Saaber k (18 h.), sekretäriks — üliõp. Loo rits (23 h.), abisekretäriks — üliõp. Ora s (23 h.) laekahoidjaks — prl. Tam m (22 h.) ja raamatukoguhoidjaks — lektor Veski (16 h.).

Protokoll № 9

20. II., aud. nr. 2, k. 4 p. 1.

§ 1. Juhatab abiesimees Saaber k, protokolleerib sekretär Loo rits.

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse.

Koosoleku päevakorraks seatakse:

Ettekanded:

- 1) Mõned - tsa liitelised kohanimed — õp. Kampmann
- 2) Perekonnanimede deklimeerimise küsimus — riigikohtunik Parts
- 3) Ettepanekud, mis adresseerinud Seltsile dr. Kallas.

§ 2. Õp. Kampmann seletab -tsa liite paljudes kohanimedes lühenduseks sõnast otsa, välja minnes kohanimest „Põltsamaa“ < algupäraselt „Põld-otsa-maa“. Rõhutab eriti, et niisugune kohanime seletus tundub kõigeloolumilikum ka koha omadusi ja geograafiat silmas pidades. Esitab rea -tsa (< otsa) liitelisi kohanimesid Eestis. (Ettekanne ilmunud „Postimehes“ 1921, nr. 129.)

A. Saaberk toob omalt poolt vastavaid näitusi sõnade lühenemisest kohanimedes pältnäha äratundmatuiks liiteiks. Nii oleks algupäraselt: Pikana < pika nina, Laoba < laiu pea, Jäärtse < jõe äärsed, Turapa < turva lepa j. n. e.

Riigikohtunik Parts kahtleb siiski, kas esitatud seletus vastuvõetav: teistes sõnus esineb otsa'st lühenenud -tsa liite ees ikka veel mõni vokaal, „Põltsamaa“ nimes tundub aga konsonantide kokkukuhjamine juba niigi võõristav, kuna päälegi oleks loomulikum oodata sõna lõpu -maa kulumist enne kõike.

A. Saaberk tähendab, et kohanimede lühenemised lähivad sagedasti hoopis ise rada ja et nähtuse seadused on väga raskelt fikseeritavad, nagu üleüldse lauserõhutute või kiirkõne sõnade juures. Toob näituseks: praegu ~ präägu ~ Saaremaa paes j. t.

Õp. Kampmann esitab mõned koha- ja perekonnanimed, kus ka -maa kulumine loomulikku rada: Aitsam, Kilksam, ka sama nimi Põltsam. Tunnistab, et kohanimede seletus nõuab suurt ettevaatust.

Tuuakse näiteid, kui ruttu sünnib nimede lühenemine ja koondus: Tõstamaal olevat uus kohanimi Põldotsa¹⁾ ju kümne aastaga elavas rahvakõnes lühenenud nimeks Põltsa; Läänemaal esinevat Paesuo ts a asemel ju teisel põlv Paests a j. n. e.

A. Saaberk rõhutab kohanimede kogumise ja süstematiseerimise tarvet ja seab selle ühendusse murdeuurimisega.

Lõpuks toonitatakse ka kohanimede kogumise praktilist tähtsust: on tegelikult hädapäraselt vaja suured tagavarad vasta-

1) Seltsi esimehe järelmärkus protokollis: varem kuju vist Põldotsa = põldude otsa.

vaid esteetilisi nimesid uutele planeeritavaile väikekohtadele — esiteks, ja teiseks — oleks kohanimed väga soodsad ära kasutada perekonnanimede eestistamisel.

§ 3. Riigikohtunik Parts rõhutab teravat vastolu elava rahvakeele ja kirjakeele vahel perekonnanimede deklioneerimises, kus ühelt poolt kõnekeel käib siingi harilikke deklioneerimise seadusi jälgides, kuna kirjakeel teiselt poolt on sanktioneerinud teatud stiilinõuded, mis ristakas, tihti koomiliseski vastolus elava normaalse keeleinstinktiga. Arvab kirjakeele traditsiooni tekkinuks tahtmisest vabaneda inetuist nimede tähendus-test, mis nüüd niigi võimaldatud nime muutmise õiguse läbi. Teiseks ja veel tähtsamakski traditsiooni loojaks peab aga saksa mõju, mis nüüd peaks kaduma. Mõõndab, et normaaldeklineerimine tooks mõningaid segadusi nimede tarvitamisel, kuid tähendab ühtlasi, et nendest siiamani ikka hõlpsasti üle saadud, kuna teisest küljest kirjakeelegi traditsioon pole segadustest hoidnud sugugi enam. Jõuab lõpuks selgele nõudele: Emakeele Seltsil ja kõigil emakeele austajail tuleks tagasi pöörduda perekonnanimede deklioneerimises emakeelsele, keeleinstinkti mitte haavavale rahvapärasele traditsioonile. — Ettekanne on huvitavaks tehtud paljude tabavate näidetega ja leiab kuulajate poolt elavat vastukaja.

A. Saaberk tunnistas, küsimus on lõikav luusse ja lihasse; aga mitte üksi Eestis, vaid kõigis keeltes on märgatav kaldumus eraldada perekonnanimed ise deklioneerimise kategooriasse. Rõõmustab, et rahvapärast deklioneerimist soovitatakse just poolametlikult poolt, kus ollakse huvitatud täpikäigsusest vast kõige enam. Soovib perekonnanimedeks vokaaliga lõppevaid genetiivsõnu, kus deklioneerimise raskusi ei olekski.

Õp. K a m p m a n n omalt poolt teeb koosolijaid teadlikuks nähtusest, et Viljandi- ja Tartumaa perekonnanimedeks tundubki suur ülekaal genetiividel, mis osutab nende rahvapärasust. Juhtumisel, kus oleks vaja vahet teha ühtesattumise korral genetiivse ja nominatiivse nime vahel, soovib genetiivseid nimesid deklioneerida apostrofi abil.

— Kogu küsimus äratab põnevat huvi ja selgesti märgatav on soe sümpaatiat perekonnanimede rahvapärasele deklioneerimisele.

§ 4. Juhataja esitab kirjalikud ettepanekud,³ mis läkitanud Seltsile dr. Kallas Helsingist.

I. Asugu Emakeele Selts võõraste perekonnanimede muutmise mõtte propageerimisele täie energiaga. — Arutusele tuleb ka uute nimede kuju küsimus, kusjuures koosolijate poolt tähendatakse, et rahvas ise dikteerib ette genetiivi kuju. Põhjendades sellele, soovitab mag. Ernits minna kaugemalegi ja asuda ungari seisukohale, kus tarvitatakse genetiivset perekonnanime ristinime eel, näit. Tõnissoni Jaan. — Ettepanek leiab suurt poolehoidu.

Õp. Bundberg lisab siia juurde teise nõude: jäetagu ametlikult isanime nõudmine ära.

II. Teiseks paneb dr. Kallas Seltsile ette sanktsiooneerida mitmel kujul esinevais sõnus ühe kuju. — Elavate läbirääkimiste järele tehakse juhatusel kohuseks soovitada ajakirjanduses:

kuller (pro kurjer, kurieer, murd. kurel)

rajariigid (pro piiri, ääre-, veere-)

págas (rôhk esimesel silbil, — pro bagaaž, pagimus, kamp, kamps).

Protokoll № 10

6. III., aud. nr. 2, k. 4 p. l.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits.⁴

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse.

Koosoleku päevakorraks seatakse:

A. Ettekanded:

- 1) Mõned etümoloogiad — A. Saaberk
- 2) Kudina murde ülevaade — üliõp. Mälson
- 3) Tartu ärisiltide ja kuulutuste keel — hra Parmasson

B. Juhatusel aruanded.

§ 2. Hra Saaberk ühendab Kullamaal ja mujal esineva lehma hüüdsõna *koss* ~ *kooss* ~ *kosse* ~ *kosso*, soome *kossu*

põrsa tähenduses — gooti tüvega* *kôs*, ja ei näe siin lainu germani sõnast *gosse* 'pois', nagu mõned seletanud.

Edasi tuletab lõunaeesti *vassima* ~ *vatsima* alasaksa sõnast *quasseln* ja lõunaeesti *hörn(as)* 'forell' germ. sõnast *forna* ja seletab häälikulist külge (Ettekanne ilmunud „E. Kirjanduses“ 1921, lhk. 180—181).

Prof. Kettunen hoiatab kergelt tuletamast sõna *koss*, mis interjektsioonilist laadi.

Mälson: *Koss* ~ *kooss* esineb ka Maarja-Magdaleenas.

Bundberg: Räpinas *vaßma* kõnelejast ei öelda, vaid lõng läheb *vassi*.

Oras juhib tähelepanu *vassima* paralleelvormile *vatsima* mis võiks olla ka iseseisev ja otsekohene lain saksa sõnast *quatschen*.

Tiitsman: Lääne-Nigulas on tuntud sõnakuju *kooss*.

§ 3. Hra Mälson annab ülevaate suvel 1920. Eesti Kirjanduse Seltsi stipendiaadina uuritud koduvalla Kudina murdest ja lisab sellele lõppu ülevaateks ka naabervalla — Saare — murde pääpiirded.

Prof. Kettunen õiendab mõne ettekandesse juhtunud komistuse ja huvitub paradigmist *tôoras-tôpra*, mille esinemist ettekandja uuesti konstateerib.

§ 4. Hra Parmasson esitab kollektiivselt kogutud materjalid, mis peegeldavad vigast keelt Tartu ärisiltidel ja kuulutustel. (Ettekanne ilmunud „Postimehes“ 1921, nr. 71, 72, 107, 117.)

Mag. Ernits soovitab vigu enam süstematiseerida, ise aga vähem kommenteerida.

Sekretäri ettepanekul otsustatakse: juhatuse hooleks jätta esinemine ajakirjanduses ettekandega, et keelevigadest teadlikuks saadaks ja need kõrvaldataks, tarvitades kas või Emakeele Seltsi nõuandvat abi.

Prof. Kettunen teeb märkuse, et Eesti ärides ikka veel kviteeritakse vana veneaegse templiga заплачено, mis peaks juba kaduma.

Soovitatakse enam silmas pidada ka ülikoolis väljapandavate kuulutuste ja samuti ettelugemiste keelelise külje korrektsust.

§ 5. Esimees annab aru juhatuse tegevusest: on ostetud ja päralt toodud Soomest rotaator ja kirjutusmasin hulga materjaliga, kokku umbes 50.000 Emk. väärtuses; on valitud kontaktis E. Kirjanduse Seltsiga komisjon nimede muutmise asja ajamiseks, kuhu Emakeele Seltsi poolt on palutud hrad: Parts, Kristelstein, Bundberg, Riomar, Soll, Laan ja Oras; juhatus on oma pääle võtnud toimetada kevadeks album nimede muutmise propageerimiseks.

Protokoll № 11

24. IV, aud. nr. 2, k. 4. p. 1.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits.

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse.

Koosoleku päevakorraks seatakse:

A. Ettekanded:

- 1) Kolga ranna murdest — õp. Vilberg
- 2) Soome *-nen* nimede tekkimisest — prof. Kettunen
- 3) Perekonnanime Parikas etümoloogia — prof. Kettunen
- 4) Perekonna nimede kirjutamisest — üliõp. Loorits.

B. Jooksvad asjad:

- 1) Juhatuse aruanded
- 2) Seltsi toimetatavad väljaanded
- 3) Revisjonikomisjoni valimised.

§ 2. Hra Vilberg määritleb üldiselt Eesti põhjaranniku murded ja peatab üksikasjalikumalt Kolga murdel, kriipsutab alla murde puhtamana püsimise enam isoleeritud paigus, neemede lõppudel, ja enam naistel, tutvustab oma töötamisviisi ja resultaadid, ja esitab murde iseäraldused. Lubab ained veel ümber töötada ja siis täielikult avaldada.

Prof. Kettunen leiab murdeiseäraldused täielikult vastavat soome keelele ja näeb selles õigustuse Soome kolonisatsiooni oletada.

Hra Vilberg teatab, et kohaliku Kolga rahva suus liigubki vana jutt soome algupärast ja Kolga kolimisest kunagi suure katku aegu umbes paarsada aastat tagasi; Häme nimelise talu pere pidavatki end Hämelinnast tulnuks. Rõhutab elavat kaubanduslikku ja perekondlikku läbikäimist Soomega veel kõigeuue- malgi ajal.

§ 3 Prof. Kettunen esitab soome tuttavama *-nen* lõpulise perekonnanimede tüübi algupära seletuskatsed ja peab kõige õigemaks seletuse: *-nen* väljendab possessiivadjektiivi, mis liidetud isa (või ka koha) nimele täiendavaks atribuudiks. Toob hulga näiteid sellest, kuidas sel kombel Vepsas ja Karjalas praegugi *-nen* lõpuga sugunimesid sünnib (näit. Vepsas: Habukan poig Ondree = Habukahne O. või O. Habukahne; Kurg Omosmäelt = Omosmägelne K.). Toob Eesti *-ste* lõpuga kohanimed ja ka kroonikate nimed tunnistuseks, et Eestiski sama tüüp oli ohtrasti tarvitusel. Arvab lõpuks, et Soome dokumentide nimede tüübis Pekka Immo in viimane ainult ainsuse genetiiv oli.

§ 4. Selle järele seletab prof. Kettunen ka eesti tuntud perekonnanime Parikas algupära, mille Kuhlbars seletanud turani sõnaks ja Eisen lainuks vene „барышник“ sõnadeliigist. Pidades tähendatud perekonnanime lähtekohaks Parika nimelise soo ja järve ümbruse Viljandimaal, leiab ettekandja sõna täiesti häälikseaduslikult tuletatuks sõnast *parv* (vrdl. sarv > sarikas), [mis oleks kergesti põhjendatav sellegi poolest, et ta pääle muu veel midagi 'soopurdeid' (= puid üle soo) võib tähendada.

Järgnevail läbirääkimistel esitatakse lisaks mitmed küsimuses oleva sõnaga ühendatavad andmed.

Mälson: Maarja-Magdaleenas pari 'kaupleja' halvaks-panevas tähenduses.

Bundberg: Lõunaeestis esinevad *parrama*, *parisema*, *paristama*.

Prl. Holberg: Pärnumaal „lapse *parikas*“ halvas tähenduses.

Loorits: Viljandimaal *parv* veest ülepääsmise-abinõu, sellest edasi ka -koha tähenduses üldiselt tuttav ja sellepärast parika tuletamine parvest tähenduslikult kõigetõenäolikum, Parika nime-lise koha omadusi arvesse võttes.

Soll leiab sedasama ja tutvustab Parika kohaga: muistne tee Põltsamaalt Viljandi, läbi Parika raba, kõrtsi, talu, säälsamas Parika järv.

Saaberk: *parikas* on tuntud ka habeka tähenduses — võrdl. Soome *parrakas*.

Prof. Kettunen: *parta*, täh. 'habe' annaks *parrakas* või *parrukas*.

Mälson: Maarja-Magdaleenas *pari* *s* *paristik*, täh. 'põõsastega kaetud soo'.

Bundberg: Räpinas *Pari* nimelised talud.

Soll: ka Võisikus *Pari* talud.

Prof. Kettunen: rõhutab jällegi, kui tähtsaid lisandusi meie sõnastiku ajaloole võiks tuua kohanimede uurimine, mis-pärast tuleks nimesid kaugelt hoolikamalt koguda.

§ 5. Loorits puudutab perekonnanimede iganenud transskribeerimist meil ja ühendab võõrakeelsete nimede sisulise muutmise-ga ka omakeelsete vormilise reformi nõude; esitab mõned reeglid, kuidas vabaneda vanaaegselt kirjaviisist ja üle minna normaalsele. (Ettekanne ilmunud albumis „Eestlasele eesti nimi“ 1921.)

Õp. Laan toetab eriliselt ettekandja nõuet kirikuraamatuid keeleliselt parandada, leides, et just kirikuõpetajad väga palju patustavad keele vastu, kuna neil nii kerge oleks keele kultuuri eest hoolitseda ka perekonnanimedeski. *kk*, *pp*, *tt*, esinemise sõnus nagu Lattik, Kikkas j. t. peab Lõuna-Eesti veaks, kus see nähtus võõras ja seega segavalt mõjuv.

Õp. Bundberg tõstab päevakorda ettekandes puudutatud liitsõnade ortograafia küsimuse tüübis Raudsep, Kuldkep jne., mis otsustatakse ise päevakorrapunktina arutada. Edasi arvab hra Bundberg, et kirikuõpetajail pole õigust läbiviia kirikuraamatuis

omavoliliselt mingisuguseid vähemaidki keelelisi parandusi, vaid selleks on vaja keskvalitsuse korraldust.

Prof. Kettunen küsib, kas tõesti on vaja säädusandlikku teed käia, kui Puchk tahaks oma nimest maha jätta saks *c*, või kui keegi tahaks *w* asemel kirjutada *v*?!

Järgnevail vaielustel kaitseb hra Bundberg oma seisukohta, kuna teiselt poolt igasugu säädusandlus selleks ülearuseks peetakse, et Eestis eesti kirjaviis maksma panna.

§ 6. Esinik tutvustab Seltsi rahalise korjanduse tagajärgedega Tallinnas lihavõtteil, mis toonud umbes kaks miljoni Emk. ja loeb annetajate nimed. — Selts avaldab neile kestvaid ja sügavalt tuntud tänu.

Sekretär annab aru juhatuse tegevusest: saadetakse üliõp. Voollaine Seltsi stipendiaadina keelt uurima eesti asundustesse Lätimaale; üliõp. Mälson korraldab Eesti Kirjanduse Seltsi „E. K. Õigekirjutuse - Sõnaraamatu“ 2 trüki käsikirja trükivalmis; nimede muutmise agiteerimiseks ja hõlbustamiseks on Eesti Kirjanduse Seltsi büroos avatud sellekohane talitus, ka on teoksil suurem album nimede muutmise propageerimiseks, millest eritrukina neil päevil ilmumas prof. Kettuse kokkusäetud üldine juhatus — põhimõtted ja näited, kuidas luua uusi nimesid; pääle selle on Seltsil kavatsus kirjastada veel oma „Aastaraamatute“ sarja esimene vihk ja „Toimetuste“ sarjas avaldada väike lugemik liivlastele. — Juhatus tegevus kiidetakse hääks, esiti rõhutatakse Õigekirjutuse - sõnaraamatu rutulise ilmumise tarvet.

Sekretär teatab, et Pärnu Muinsusühisus on soovi avaldanud toimetuste vahetusse astuda Emakeele Seltsiga, — Selts võtab ettepaneku tänuga vastu.

§ 7. Esimees teatab, et revisjonikomisjon tuleks põhikirja järele valida küll aastakoosolekul, et seda aga mitte tehtud pole, põhjendab juhatuse ettepanekuga revisjonikomisjoni liikmeks ka vähemalt üks toetaja liige valida, milline võimalus aga aastakoosolekul veel puudus. — Otsustatakse Seltsi traditsiooniks võtta revisjonikomisjoni liikmeile lisaks üks toetaja liige valida.

Loorits paneb 1921. a. revidentideks ette hrad Rütli, Vilberg ja Bundberg, kes valitakse ühelhäälel.

§ 8. Päevakorra lisanduseks tuleb hra Bundbergi ülesvõetud *-sepp* tüübiliste liitsõnade transskribeerimise küsimus.

Loorits poolustab prof. Jõgeveri ettepanekut *-sepp* lõppniisugusel korral tunnistada liiteks ja kirjutada ühekordse *þ*-ga.

Bundberg arvab ise sedasama, puhtpraktilistel põhjustel, mis talle selgunud aastatepikkusel koolitööl.

Mälsön leiab sideme *-sepp* algussõnaga siiski liig tuntava.

Prof. Kettunen, Vilberg ja Saareste arvavad, et vaja enam hoida erandeist. Praegu valitseb kaks kirjutusviisi: ühe *þ*-line *rätsep* ja kahe *þ*-line *raudsepp*. Need kirjutusviisid tuleksid ühtlustada ja üks neist üldistada. Kõik kalduvad ühe *þ* poole.

Laan leiab sedasama toonitades, et siis üldistusprintsipi omaks õieti veelgi laiema ulatuse, sest *-sep* saaks ühtlustatud teiste suffiksrite transskriptsiooniga: videvik, laevastik j. t.

Nurm tuletab meelde ja kaitseb ise ka kunagi Eesti Kirjanduse Seltsis Leetbergi tehtud ettepanekut — kirjutada alati kaks *-pp*, erandiks ainult *rätsep*.

Voolaine juhib tähelepanu lõunaeesti vahetegemisele: *sepp*: *sepä*, aga *rättsebä*, *þüttsebä* j. t., mis tohiks õigustada nende liitsõnade isetüüpi arvamise ja ühe *p*-ga transskribeerimise.

Prof. Kettunen konstateerib üldise poolehoidu ühe *p* kasuks, arvab, et niisugust asja hääletamisega otsustada ei saa, et aga omada üldmulje, küsib siiski, kas koosolekul leidub ka vastaspoole kaitsjaid, kes kirjutaksid teadlikult *pp*. — Selleks osutuvad kaks — hrad Nurm ja Oras, kes kirjutaksid ühekordselt *p* ainult sõnas *rätsep*. Teised koosolijad asuvad igalpool ühe *p*-ga kirjutamise seisukohale.

Protokoll № 12

9. X., aud. nr. 2, k. 4 p. 1.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits.

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse. Koosoleku päevakorraks säetakse:

A. Ettekanded:

- 1) Reisisit liivlaste juurde — prof. Kettunen.
- 2) Reisisit Marienburgi ja Lutsi eestlaste juurde — üliõp. Voolaine.
- 3) Setu küsimusest — õp. Bundberg.
- 4) Mõned etümoloogiad — mag. Saareste.
- 5) Paar suvist kirjutust eesti keele alalt — üliõp. Loorits.

B. Jooksvad asjad:

- 1) Juhatuse aruanded tegevusest ja ettepanekud.

§ 2. Kirjeldades oma hiljutist paarinädalist reisi liivlaste juurde, kriipsutab prof. Kettunen eriti alla suure meeoleolu tõusu ja rahvusliku iseteadvuse süttimise kõigis liivi külades, nime- tab südikamad liivluse õhutajad, nende seas haritud liivi kõster ja Venemaalt vast-tagasitulnud õpetaja, kes organiseerivad hari- dusseltsi ja nõuavad ranniku eraldamist sisemaast omaette liivi vallaks. Edasi kirjeldab kõneleja oma visiiti Läti pääministri Meieroviczi juures liivi valla asjus ja annab edasi Emakeele Selt- sile liivlaste üldised kõigesoojemad tervitused.

§ 3. Üliõp. Voolaine annab ülevaate eesti asun- dustest Lätimaal Marienburgi ja Lutsi ümbruses. Eral- dab Marienburgi pool vanema ja hilisema aja väljarändajad, kelledest viimased on veel kindlasti oma rahvusest teadlikud, kuna vanema aja eesti asunikud juba suutnud unustada aja- pikul eesti algupära. Aralt tunnistavad veel ainult vanemad end „liivu“ rahvaks, kuna nooremad on täielikult lätistunud, pääasjalikult kooli, ümbritsevate lätlaste halvaks-paneva mõnituse ja osalt ka segaabelude mõjul. Nõnda on sulanud ainult mõnekümneni nende eestlaste arv, kes mõistavad veel emakeelt, kõigis neis mitmetuhande- lanikulistes valdades — Ilsenis, Alamõisas ja Mäemõisas, mis mõnikümmend aastat tagasi olnud veel puhteestilised vallad. Vähe parem on seisukord Lutsi maakonna Põlde ja Nersa val- dades, kus lõunaeesti keelemurde tundmine palju üleüldisem, isegi

laste seas, ja kus eestimeelsuse võiks päästa veel kindlasti, kui aga kodumaa ainult vähegi tähelepanelikum oleks nende mahajäetute vastu ja aitaks neile soetada emakeelset kooli ja kirjandust (vrld. ettekandja kirjutus „Postimehes“ nr. 178, a. 1921).

§14. Öp. Bundberg tuletab meelde I Setu kongressi, mis peetakse Petseris Emakeele Seltsi koosolekuga samal ajal ja millelt tahab loota kõige kaugemaleulatavat mõju Setumaa rahvuslikus ja kultuurilises ärkamises. Polemiseerib arvamise vastu nagu peaksid setud end iserahvaks, soovitab ainult esialgu „setu“ nime mitte tarvitada, kuni unub sõnalt selle praegune halvakspanev ilme. Määrab kindlaks setude praeguse arvu umbes 20.000 pääle; väidab, et setud majanduslikult ja vaimlikult pole kaugelki nii mahajäänud, nagu arvatakse üldiselt, ja näeb ligemas tulevikus veelgi paremaid arenemise ja tõusu eeldusi. Tuletab meelde setu domineeriva tähtsuse eesti sõnalise vanavara kogumises ja leiab, et meie kohustatud oleksime ka omaltpoolt setudele midagi tagasiandma. Rõhutab, kui võõras on setudele põhjaeestiline kirjakeel ja arvab, et tingimata on tarvis vastu tulla setudele ja võimaldada neile alghariduse saamine kodumurdel, ühtlasi muretseda neile kodumurdelised kirikuraamatud — praegune võõras keel kirikus jääb setudele arusaamatuks ja säilitab neis tänapäini ainult paganuse jälgi Peko kummardamise ja ohvrikividega.

Prof. Kettunen võrdleb Setu küsimust Soomes Karjalale murdekirjanduse soetamise küsimusega ja arvab, et murdelisest kirjandusest ei tohiks küll juttugi olla, vaid parem peaks põhjaeestiline kirjakeel enam ja enam sulatama enesesse lõunaeestilisi aineid ja tasandama nõnda selle õudse võõristusmulje, mis praegune kirjakeel avaldab lõunaeestlase pääle. „Lõpuks vaidleb vastu hra Bundbergi väiteile ja arvab, et setud on siiski kultuuriliselt väga mahajäänud, ja toob näituseks juhtumisi, kus ei teatud isegi oma vanadust, aastaarvu, kuunimesid, ei tuntud kella, linna, sarnastati tuudengid tatarlastega jne.

Hra Bundberg ei salga, et mõned setud on tõesti mahajäänud, rõhutab eriti aga just, et setud omavad kultuuri siiski väga ruttu. Teiselt poolt armastavad setud võõraid ka tihti tüssata oma naiviteediga.

Hra Schönerberg toonitab ka, et murdekirjanduse õhutamisest ei tohiks tõesti juttu olla, aga ometi oleks juba pedagoogiliselt väga tähtis, et vähemalt esimese alghariduse andmine lastele võimaldataks siiski kodumurdel, nagu näit. Šveitsi kantonite koolides kodumurdele antud tähtsus osutanud häid tagajärgi.

Hra Bundbergi ettepanekul tehakse juhatusele ülesandeks setumurdelise koolikirjanduse küsimus läbikaalumise alla võtta.

§ 5. Hilise aja pärast lükatakse järele päevakorrakandidid edasi järgmise koosolekuni.

§ 6. Sekretär paneb juhatuse nimel ette valida komisjon, kes töötaks välja juhatuse kodukorra, ta võimupiirid ja suhted üldkoosolekuga, samuti ka rahastiku valitsemise korra. — Väljatöötama valitakse koos juhatusega hrad Bundberg, Mälson ja Nurm.

Protokoll № 13

23. X. aud. nr. 2, k. 4 p. 1.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits.

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse. Koosoleku päevakorraks seatakse:

A. Ettekanded:

- 1) Mõned sõnaseletused — mag. Saareste.
- 2) Paar suvist kirjutust eesti keele alal — üliõp. Loorits.

B. Jooksvad asjad:

- 1) Juhatuse aruanded.
- 2) Juhatuse kodukorra projekt.

§ 2. Mag. Saareste tuletab Läänemaal esineva sõna *puul* g. *puula*, täh. 'õhv, mullik', gooti sõnast *fula*, täh. 'varss', näidates vastavaid tähenduse ülekandumisi muilgi juhtumustel. Teiseks ühendab *tubli* vene sõnaga *доблий* (vrld. *доблестный*). Kolmandaks toob näite, kuidas tihti sõna geograafilise lagunemise

jälgimine juhib ta õigele algupärale: nii öeldakse hobusest, kes päädpidi jalgade külgi seotud, ta on *põõnos(s)es* Läänemaal, Harjus — *paenukses*, Põhja-Tartumaal *põrmussen* *õ* *põllussen*, Setus *põõhaussõh*, Helmes *põlvitsen* — kogu selle kirju edustuse tuletab tüvest *põlv*: *põlve*. Neljandaks tuletab Virus esineva *maisel* 'kella tiks' *õ* *maidel* *õ* *mainik* < vene sõnast маятник. (Ettekanne ilmunud „Eesti Kirjanduses“ 1921 lhk. 334—337).

Koosolijate poolt antakse paar lisateadet sõnade esinemisest siin-sääl: Helmes öeldakse ka *põlvitsen*, Selis — *kõõnuses*.

Prof. Kettunen kahtleb, kas *puul* on põline vana gooti lain ja esitab võimaluse, et sõna võiks olla saadud otsekohe rootsi murdeist; „põlvest“ tuletatud sõnade sarjast soovitab eraldada Harju *paenukses*, mis vast iseseisev kõrvalkuju; *maidel* sõnas näeb kontaminatsiooni võimaluse sõnaga *pendel*.

§ 3. Ülõp. Loorits nimetab suvel ilmunud kirjutused eesti keele alalt ja peatab paaril ajalehe artiklil. Esimene neist on ilmunud Soomes (Iltaletti nr. 139, 20. VI. 1921) Aarni Penttilä sulest ja käsitab vana soome-eesti keelise lähenemise küsimust. Soovitatakse vaadata mõlema keele kui teineteise murde pääle ja rikastada kirjakeeli vastastikku lainudega. Eestis on kasutatud seda lainamist ju mõnda aega teadlikult, nüüd esineb ka hra Penttilä mõne eesti sõnaga ja soovitab neid soome kirjakeelele (suvitada, hulkuda, uurida, jõhker, valgustada, tõsioluline, ajakohane). — Teine artikkel on ilmunud „Päevalehe“ kirjanduslikus lisas (nr. 22, 11. VII. 1921). -n sulest ja käsitab meie völdete transskribeerimise puudusi. Ettekandja rõhutab, kuidas see ebakoht tundub kirjakeeles alati ja kerkib aegajalt ikka jälle päevaküsimuseks. Arvab nüüd, kus trükikodadel uute tüüpide muretsemine saanud tarviduseks, niikuinii sündsä momendi olevat esineda ettepanekuga muretseda ka völdete lahutamiseks mingisugune märk, mis muudaks kirjakeele palju väljendusvöimelisemaks ja korrektsemaks ja paneks omaltpoolt piiri keelisele lohakusele, mis viimasel ajal, eriti ajakirjanduses, muutunud nii silmatorkavaks.

Prof. Kettunen lisab, et soome keel omandanud eestist mõne lainu juba varemgi, ja arvab vöidavat lainata veel enamgi, kui aga eesti keelt Soomes enam tuntaks.

§ 4. Sekretär annab aru juhatusel kirjastuslikust tegevusest (vrđl. pt. I) ja esinemisest Haridusministeeriumis palvega määrata toetussummad murrete uurimiseks ja kuukirja väljaandmiseks. — Juhatusel tegevus kiidetakse hääks.

§ 5. Sekretär kannab ette juhatusel kodukorra projekti.

Hra Bundberg soovitab revisjonikomisjoni ülesanded üksikasjalikumalt defineerida.

Projekti lõpulik vastuvõtmine lükatakse järgmiseks koosolekuks.

Protokoll № 14

6. XI., aud. nr. 2, k. 4 p. I.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protolleerib sekretär Loorits.

Eelmise koosoleku protokoll kinnitatakse paari redaktsioonilise sõnakuju transskribeerimisega mag. Saareste poolt.

Koosoleku päevakorraks seatakse:

A. Ettekanded:

- 1) Instruktiiv — prof. Mark.
- 2) Sõnaseletusi — prof. Kettunen.

B. Jooksvad asjad:

- 1) Juhatusel kodukord.

§ 2. Prof. Mark tähendab trükitud materjalide ja uurimuste kasinuse pääle soomesugu võrdleva keeleteaduse alal, mis tuntavalt raskendab ka üksikasjade käsitust, nagu ta hästi kogenud instruktiivigi algupära äramääramisel. Esitab prof. Setälä j. t. seisukoha, kes seletanud instruktiivi ja komitatiivi algupäraselt üheks ja samaks -*ine lõpuliselks käändeks, millele komitatiivis liitunud veel possessiivsuffiksud. Läbivaatanud mõlema käände esinemiskujud soomesugu keeltes, jõuab [aga ettekandja otsusele, et käändeid ei saa tuletada ühisest algupärasest, vaid need peavad olema algupäraselt kaks iseseisvat käänet, kusjuures instruktiivi tunnuseks oleks -n. (vt. „Die Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen“ § 78 II.)

§ 3. Prof. Kettunen eraldab sõnas kurik(as) = soome kurikka, soomes ja vepsas kaks tähendust: 1) pesupesemisriist, 2) tige inimene. (Vrdl. Kodavere rahvalaulus: „viige see vihane naine, tõmmake tõrakurika“.) Viimane tähendus viitaks sõnadeliigile kuri:kurja, kuhu kuulusid ka soome sillä kurin, kurittaa vepsa vargaskurik (vargapoiss), j.t. Algü-päraselt *kurjikka, oleks see siis häälikuliselt samanened endisele kurikka, millega seletubki sõna esinemine praegu kahes nii erinevas tähenduses. — Niisama konstateerib kaks tähendust sõnal s ü ü: algupärasemast konkreetsest tähendusest 'kiud' on arenenud abstraktne (vrdl. soome fraas „puhu asia syitä myöten“) — vistist juba algsoome aegu, mida osutab sõna abstrakttähenduse tundmine kõigis läänesoome keeltes, pääle vepsa, kus ta ununenud vastava vene termini mõjul. Järelikult oleks juba algsoome aegu tuttav olnud see tähtis juriidiline mõiste.

§ 4. Sekretär kannab ette juhatuse kodukorra projekti, mis punktide viisi vastu võetakse ja kinnitatakse lõpulis redaktsioonis vt. pt. III).

Protokoll № 15

20. XI., aud. nr. 2, k. 4 p. 1.

§ 1. Juhatab esimees prof. Kettunen, protokolleerib sekretär Loorits.

Koosoleku päevakorraks seatakse:

A. Ettekanded:

- 1) Helme tilpajad — prof. Eisen.
- 2) Võrdlused eesti rahvalauludes — õp. Schönberg.

B. Jooksvad asjad.

§ 2. Prof. Eisen tutvustab koosolijaid tema poolt möödaläinud suvel Helme kiriku arhiivist leitud materjalidega aastast 1749, kus kirjeldatakse Helme kihelkonna nõidade ja tarkade arstlikku tegevust, misjuures nimetatakse sellist arstimist saksakeelses protokollis eestikeelse sõnaga „tilpamiseks“, arstijat ennast „tilpajaks“. See on nimetus, mis olnud siinamaani täiesti võõras ja tundmata, isegi Viedemannil ei esine see sõna, ja ainult prof. Kettu-

selt on ettekandja kuulnud vähe samasuguse sõna Savo murdest „tilpattoo, tähenduses 'lobiseda', mille ühtekuuluvust teadaandja ometi ei olevat kindlaks pidanud. Protokollis esitatakse pikk aruanne tilpajaist ja nende tegevusest igas vallas arstidena, vargate kättejuhatajana j. n. e. Ühenduses sellega puudutatakse ka ebauskliku rahva ohverdamist Alavalla Annemäel ja kodust hingede söötmist. (Ettekanne ilmunud „Eesti Kirjanduses“ 1921, lhk. 419—422).

Prl. Tamm mäletab lisaks Karksist aastat 17 tagasi mehe, kes arstimise juures teinud nõiatempe kepikesega, mida nimetatud tilpimiseks; ka esinenud sama sõna ühes laste kivimängus.

Hra Mälson tunneb ka Maarja-Magdaleenast lastemängu „tilp“.

Hra Bundberg lisab rahvanalja Räpinast, kus kolme õe vanadus saadakse kätte hüüdega, vanemal „tilp“ nina otsas. — Teiselt poolt ühendatakse see sõnaga tilk, tilkuma.

§ 3. Hra Schönberg esitab oma paari aasta eest keskkooliõpetajate suvekursustel kogutud materjalid eesti rahvalaulude võrdluste alalt. Ettekandja on läbi vaatanud Veski „Eesti rahvalaulud“ I. ja II. ja „Vana Kandli“ I. ja II. ja konstateerib rahvaluules võrdluste arvuliselt rohke esinemise, mis aga sisuliselt kuivab kaunis kokku ja omab teatud ühekülguse — võib olla, osalt sellepärast, et rahvaluule harrastajaiks Eestis olnud pääasjalikult ainult naised. Ometi pakuvad võrdlused õieti kujuka ja iseloomustava pildi meie rahva mõttekäigust, elust-olust ja hariduslikust tasapinnast minevikus. Üle minnes võrdluste üksikasjalikule esitamisele, jagab ettekandja need kõigepäält kolme suurde liiki. Esimesse kuuluksid otse iseseisvad võrdlusalulukesed, milliseid ettekandja leidnud läbivaadatud kogudest ainult 9; teise — võrdlused, mis selgitavad teatud tegevust või abstraktmõistet, kuna kolmandasse liiki, mis esineb sagedamini, kuuluksid võrdlused, mis pildistavad mõnd olevust või nähtust. Iseäranis rohke on veel võrdluste arv, mille lähtekohaks naine ja seda ümbritsev maailm. Üldiselt on linnakultuur rahvalaulule täiesti võõras, kõik tegevus ja siis muidugi ka võrdlused koonduvad talu ja maaelu ümber. — Läbirääkimisteks juhib ettekandja tähelepanu iseäranis mõnele ettekandes esinenud keelelisele seletuskatsele.

Prof. Kettunen ühinebki ettekandjaga, et rahvalauludes nii sagedane „ubasuu“ osutab just võrdlust oaga, millest tuleb eraldada sõna „hubane“, soome „hupainen“, mille tähenduse arenemine oleks algupärasest 'pehme, habras', > 'kuluv', edasi 'kuluv aeg', > 'lõbus, meeldiv'. Teiselt poolt tähendaks „ema“ sagedasti väljendav „kandja“ algupäraselt just „sünnitajat“, nagu osutavad seda soome rahvalaulud ja m. s. ka liivi keel, kus „kana kaandab“ tähendab just 'kana muneb'.

Prof. Mark konstateerib sama tähenduse ka mordva keeles.

Prl. Tamm tähendab rahvaluule stereotüüpsele reale „kahel käel kandija“, mis alla kriipsutaks just kandmise, ei sünnitamise tähendust.

Loorits selle vastu viitab „kandjaga“ sagedasti seltsivale ema nimetusele „hauduja“, mis kindlustaks „kandjale“ algupäraselt rahvalaulu loomise aegu küll kahtlemata sünnitaja tähenduse, arvab aga, et lauljaneiu meelegujutuses see piltlik tähendus ju varakult tumenenud „kandmise“ igapäevaseks saanud tähenduse mõjul.

Mag. Ernits imestab, et rahvalaul ei ole tarvitanud kunagi naise võrdlemiseks muude lindude kõrval ei pääsukese ega ööbiku nime.

§ 4. Esimees loeb ette rea ülikooli õppejõude, kes temale saadetud teate järele on avaldanud soovi oma võõrapärased nimed muuta, milline teade võetakse vastu kestva kiiduavaldusega: prof. Eisen, prof. Rootsman, dots. Kogerman, dots. Reichenbach, dots. Becker, mag. Treiberg.

Loorits leiab võõristava, et siin noortest on ette jõudnud vanemad, keda seovad oma endise nime külge mineviku aastad, elutöö ja traditsioonid. Kui juba need, aru saades nimemuutmise ideelisest väärtusest ja tähtsusest, on suutnud loobuda oma endisest võõrapärastest nimedest, seda kergemini ja rutem peaksid loobuma neist noored, eriti veel Emakeele Seltsi liikmed, kes on moraalselt kohustatud eeskujuks olema teistele.

Hra Bundberg teab veel perekondi lisaks nimetada, kes muudavad nime, arvab ainult, et eesti pikaldasem ja aeglasem temperament tarvitab ka pikaajalisemat õhutust, — nii näib ka nimemuutmise asi Eestis vähe kauemat aega nõudvat, enne kui see läbi viiakse.

III.

Kodukord.

II. Juhatuses kord¹⁾

(vastuvõetud 6. XI. 1921, protokoll № 14, § 4.)

I. Juhatuses ülesanded.

Juhatus kutsub kokku üldkoosolekud, juhivad Seltsi tegevust, valitsevad Seltsi varandusi, edustavad Seltsi ja püüavad igati Seltsi põhi- kirjas ülesseatud ülesandeid teostada.

II. Juhatuses võimkond.

Juhatus tegutseb aastakoosolekul kinnitatud aasta tegevus- kava ja eelarve piirides, kuna eelarves ettenägemata väljamine- kuiks vajab juhatus igakord üldkoosoleku erilist otsust.

III. Juhatuses suhe üldkoosolekuga.

Juhatus on oma tegevuses vastutav üldkoosoleku ees, kes teostab oma kontrolli revisjonikomisjoni kaudu; Seltsi asjaaja- mist revideerib komisjon vähemalt kaks korda aastas. Revis- jonikomisjoni nõudel on juhatus kohustatud üldkoosoleku kokku kutsuma ja sääl oma tegevusest aru andma.

IV. Juhatuses koosseis.

Äranägemise järele kutsub juhatus oma koosolekuist osa võtma tarvilikke isikuid, nõuandva häälega, kas ajutiselt või alaliselt.

1) I. Koosolekute kord — vt. Aastaraamat I, 1920.

V. Juhatuse koosolekute kord.

Juhatuse kutsub kokku esimees, tarviduse järele. Juhatuse liikmed peavad koosolekust teadma vähemalt seitse tundi enne koosoleku algust. Juhatuse koosolek on otsusvõimune vähemalt kolme liikme osavõtul. Häälte poolekslangemisel otsustab esimehe hääl.

VI. Juhatuse tööjaotus.

1) Esimees: juhatuse kokkukutsumine, üldkoosolekute juhatamine, Seltsi ametlik edustamine ülikoolis ja väljaspool. 2) Abiesimees: esimehe kohustuste täitmine tarviduse järele. 3) Sekretär: üldkoosolekute protokolleerimine, kirjavahetused, aastaaruanne, kodukord. 4) Abisekretär: liikmete vastuvõtmine ja nimekirjad, juhatuse otsuste protokolleerimine, Seltsi inventuur ja arhiiv. 5) Laekahoidja: raamatupidamine, arved ja rahaoperatsioonid, kassaaruanne, eelarve. 6) Raamatukoguhoidja: raamatukogu valitsemine ja sisemine korraldus.

VII. Rahastiku valitsemise kord.

Eelarve piirides opereerib juhatus rahasummadega oma otsuste põhjal, väljaspool eelarvet — üldkoosoleku otsuste põhjal. Seltsi summad hoitakse alal rahaasutustes, kust need välja võetakse esimehe ja laekahoidja, või nende poolt volitatud juhatuse liikmete allkirjade vastu. Eriotstarbeiks kingitud kapitalid hoitakse eriarveil ja nende kasutamisel peetakse valjult silmas annetuse tingimusi.

IV.

Kassaaruanne 1921.

Debet.	Tulu ja kulu arve.		Kredit.	
Liivlaste arve . . .	121.325	95	Liikmemaks . . .	1.180 —
Nimede muutmise talitus	39.275	—	Annetused	2.951.000 —
Asjaajamise kulud	60.506	24	Kirjastus	75.901 —
Abirahad, honorar .	60.250	—	Mõnesugused sissetulekud . .	1.287 96
1921. aasta tulu . .	2.748.011	77		
	Mk.	3.029.368 96		Mk. 3.029.368 96

Bilans 31. detsembril 1921. a.

Aktiva.			
Kassa		3.416	25
Liikuv omandus		63.191	75
Rahaasutused		57.780	96
Debitorid		2.539.000	—
Välisraha		101	97
Kirjastuse ladud:			
a) seltsi juures	137.940. —		
b) Postimehe juures	45.000. —		
c) T. Mutsu juures	111.000. —	293.940	—
Raamatukogu		2.815	—
		Kokku Mk.	2.960.245 93

Passiva.			
Kapital		2.923.591	77
Erikapitalid		26.654	16
Kreditorid		10.000	—
		Kokku Mk.	2.960.245 93

Oleme Akadeemilise Emakeele Seltsi aruande 1921. a. eest, kassa tulud ja kulud ja tõendavad dokumendid ning raamatupidamise läbi vaadanud ja kõik korras leidnud olevat.

Tartus, 29. jaanuaril 1922. a.

Revidendid: J. Bundberg.
G. Wilberg.
O. Rütli.

V.

1922. a. eelarve.

Väljaminekud.

1. Liivlaste arvel:			
	Kostiraha, taskuraha	50.000	
	Koolitarbed	5.000	
	Sõidukulud	10.000	
	Riided	20.000	Emk. 85.000
2. Murdeuurimiseks			100.000
3. Kirjastuse arvel:			
	Ajakiri	144.000	
	Aastaraamat	30.000	
	Soome kirjastik	66.000	
	Liivi lugemik	10.000	
	Setu lugemik	150.000	
	Soome-eesti sõnastiku kokku- säädmine	50.000	„ 450.000
4. Kulude arvel:			
	Raamatupidaja palk	24.000	
	„ 1921. a. lisatasu	5.000	
	Kantseleikulud	6.000	
	Korter, küte, puhastus	6.000	
	Valgustus	2.000	„ 43.000
5. Inventari muretsemiseks			8.000
6. Raamatukogu täiendamiseks			30.000
7. Ettenägemata kuludeks			50.000
			<u>Emk. 766.000</u>

Sissetulekud.

1. Liikmemaks	1.000	
2. Annetused	50.000	
3. Kirjastus	30.000	
4. Riigi toetus	165.000	
5. Annetuskirjade järele (Puudu- jääk)	520.000	Emk. 766.000

VI.

Liikmete nimestik.

- Aben Karl, phil.
Anni August, phil.
Born Helene, phil.
Brindfeldt Hugo, phil.
5 Bundberg — Ainelu, Jaan õp.
Dreverk Frieda, phil.
Eero August, õpetaja
Eisen M. J., prof.
Ernits Villem, mag.
10 Eslas August, agr.
Goldberg August, phil.
Holberg Selma, phil.
Härm Gustav, jur.
Janno Richard, phil.
15 Jurkatam J. õpetaja
Jürgens Adele, phil.
Kaalep Juhan, rer. merc.
Kadak Nikolai
Kampmann Mihkel, õpetaja
20 Karu August, agr.
Karopun Taavet, phil.
Kasvandik, prl., phil.
Kenkmann Rudolf, phil.
Kesa Karl, phil.
25 Kettunen Hilja, lektor
Kettunen Lauri, prof.
Koort Alfred, phil.
Korits Juhan, õpetaja
Laan Aleksander, õpetaja
30 Labi Liisi, phil.
Lemmits Madlena, jur.
Lepik Mart, phil.
Lind, Siegfried, med.
Loorits Oskar, phil.
35 Lõvi Oskar, jur.
Mark, Julius, prof.
Metsvahi Helmi, phil.
Mora Harri, phtl.
Mälson—Mägiste Julius, phil.
40 Mänd Oskar, jur.
Müller Emilie, phil.
Nurm Ernst, phil.
Nurm Klara, õpetaja
Oldekop Hans, prof.
45 Oras Ants, phil.
Osman Hilda, phil.
Paltser Aino, phil.,
Parmasson Oskar, phil.

- Perlus Selma, phil.
 50 Pärt Linda, phil.
 Rahamägi H. B., prof.
 Raud August, õpetaja
 Raudsepp Ernst, phil.
 Reisman Aleksander, õpilane
 55 Reinthal J.
 Riisberg Alma, phil.
 Riomar Tônu, õpetaja
 Roger Elmar, agr.
 Roi T. preester
 60 Roosa Nikolai, agr.
 Rõks Julie, phil.
 Rõuk Jüri, med.
 Saareste Albert, mag.
 Saareste Elmerice, jur.
 65 Saarva Amanda, õpetaja
 Sander Marie, phil.
 Schönberg Eduard, õpetaja
 Siemer H. proviisor
 Simson Nikolai, agr.
 70 Soll Johan, õpetaja
 Suik Alfred, phil.
 Tamm Ann, phil.
 Tammann August, jur.
 Tiitsman Aleksander, phil.
 75 Treufeldt B., phil.
 Urgart Oskar, phil.
 Vaas Theodor, phil.
 Vasar Marie, jur.
 Vasmer Max, prof.
 80 Veski Joh. V., lektor
 Vilberg Gustav, rer. nat.
 Voolaine Paul, phil.

VII.

Annetajate nimestik.

Korjandus lihavõtteil 1921. Tallinnas.

Ühekordselt on annetanud: Tallinna E. Kirjastus Ühisus („Päevaleht“) 50.000 mk.; kaubamaja „Atlanta“ 50.000; Tallinna Krediit Pank 25.000; Eesti Lloid 5.000; tarvitajate ühisus „Oma“ 1.000; dir. J. Sihver 10.000.

Üheksa kuu jooksul kohustunud maksma 25.000: J. Zimmermann.

Viie aasta jooksul kohustunud maksma 50.000 (iga aasta 10.000): A. Andevei, R. Andrejev, E. Asmann, V. Clement, R. Devid, R. Jürgens, J. Kuusik, K. Laussen, V. Lender, pr. Anna Linde (Pärnust), G. Linquist, K. Lüüs, J. Maurits, T. Mutso, G. Mäns, J. Parik, G. Pihlakas ja Poeg, Jaak Puhk (Puhk ja Pojad), J. Raamot, R. Rank, B. Regastik, R. Reiman, E. Rosenvald, Joh. Rumberg, pr. A. Simsivart, R. Simsivart, A. Trankmann, A. Turberg, A. Uibopuu, J. Uibopuu, Z. Vachmann, G. Vallsfisch, H. Vinnal, F. Virro. Tallinna ärid: Balti Päästeselts (V. Horst), Eesti Import-Export (V. Lender), Kirj.-Üh. „Kool“ (O. Reinok), „Kosmos“ (E. Lindquist), O. Seisler ja C-o (O. Sepp), Kirj.-Üh. „Varrak“ (B. Linde).

Viie aasta jooksul kohustunud maksma 25.000 (iga aasta 5.000): J. Kallas, J. Kukk, N. Köstner, Joh. Laidoner, B. Linde, K. Päts, E. Saarepera, V. Sitska.

Viie aasta jooksul kohustunud maksma 10.000: J. Reinthal (Petserist).

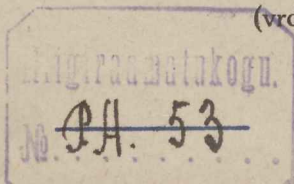
Annetajad, kes kohustunud maksma vähemalt 5.000 mk. aastas, on Selts kutsunud oma toetajaiks liikmeiks. Juba eelmise — 1920 — aasta korjanduse põhjal Tartus on Seltsi toetajaiks liikmeiks hrad: A. Imelik, P. Juck, M. Jänes, F. Kangro, F. Karlson, J. Laur, K. Lepp, A. Pedel, A. Pääsuke, O. Rütli, J. Lepp, H. Siemer, J. Sisask, H. Tõnisson, O. Zimmermann. Tartu ärid: Kauba Pank, J. Kaart ja A. Pedel, Kevend-Holst ja Co., J. Lill ja M. Hakkaja.

Seltsi valitseda olevaks erikapitaliks on annetanud 25.000 Emk. Soome edustaja Eestis min. Reijonen.

VIII.

Ettekannete loetelu.

- Bunelberg J. — Setu küsimusest.
- Eisen M. J. — Helme tilpajad (vt. E. Kirjandus 1921, lhk. 419—422).
- Kampmann M. — Mõned *-tsa* liitelised kohanimed (vt. Postimees 1921, nr. 129).
- Kettunen L. — Soome *-nen* nimede tekkimisest.
- ” — Perekonnanime *Parikas* etümoloogia.
- ” — Reisist liivlaste juurde.
- ” — Sõnaseletusi (*kurikas, süü*).
- Loorits O. — Ülevaade Em. Seltsi I tegevusaastast 1920 (vt. Aastaraamat I).
- ” — Perekonnanimede kirjutamisest (vt. album, „Eestlasele eesti nimi“).
- ” — Paar suvist kirjutust eesti keele alalt.
- Mark J. — Instruktiiv (vt. „Die Possessivsutixe in den uralischen Sprachen“).
- Mälson J. — Kudina murde ülevaade.
- Parmasson O. — Tartu ärisiltide ja kuulutuste keel (vt. Postimees 1921 nr. 71, 72, 107, 117).
- Parts K. — Perekonnanimede deklinaerimise küsimus.
- Saareste A. — Mõned etümoloogiad: *kooss, vassima, hõrnas* (vt. E. Kirjandus 1921, lhk. 179—181).
- ” — Mõned sõnaseletused: *puul, tubli, põõnos, maisel* (vt. E. Kirjandus 1921, lhk. 334—337).
- Veski J. V. — Eesti kirjakeele tendents.
- Vilberg G. — Kolga ranna murdest.
- Voolaine P. — Reisist Marienburgi ja Lutsi eestlaste juurde (vrdl. Postimees 1921, nr. 178).

11 (u) M

PE ^A
446 2

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

1 0100 00102862 6